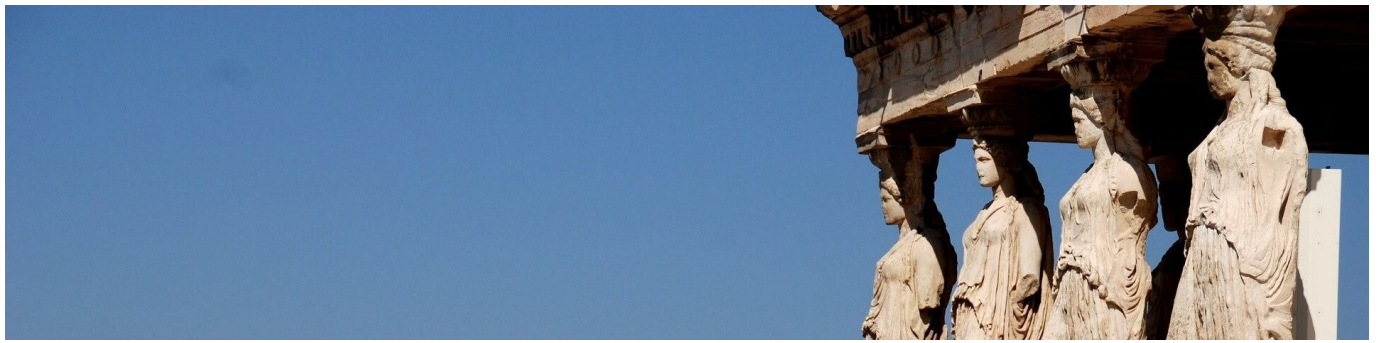

Stoicyzm

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Aureliusz Marek, *Filozofia jedyną ostoją wobec przypadkowości życia.*

Stoicyzm

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jeżeli uznać, że wszystko to, co otacza człowieka, ma charakter racjonalny i boski, a więc wynika z konieczności, recepta na szczęśliwe życie wydaje się prosta...

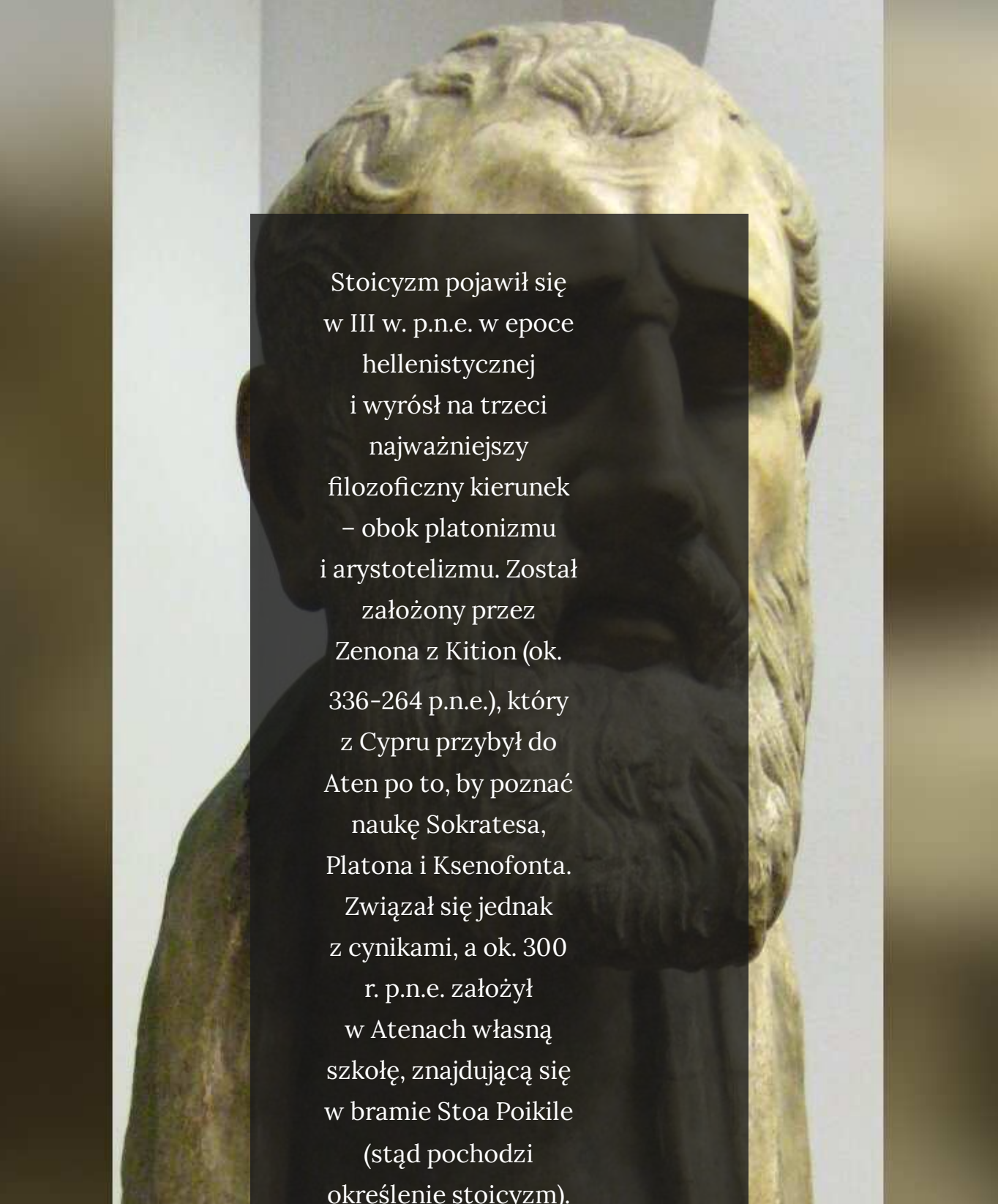
Stoicy, wychodząc z takich założeń, uznali, że człowiek musi poznać prawa funkcjonowania świata i ze spokojem im się podporządkować. Postulowali niezależność wobec okoliczności zewnętrznych i życie zgodne z naturą, czyli boskim logosem, przenikającym cały Wszechświat. Przyjmując taką postawę, oddawali się m.in. badaniom związków między poznaniem a językiem, studiom nad pochodzeniem słów i ich znaczeniem. Badali również sądy wyrażające prawdę lub fałsz. Szkoła stoików wypracowała kompletny system filozoficzny, istniała prawie 500 lat i przetrwała do II w. n.e. Stoicyzm był podstawową filozofią starożytnego Rzymu i został odkryty na nowo w epoce renesansu. Etyka stoicyzmu stanowiła ważną inspirację dla filozofii chrześcijańskiej.

Twoje cele

- Poznasz historię i system filozoficzny stoicyzmu.
- Scharakteryzujesz poglądy etyczne stoików.
- Przeanalizujesz wpływ stoicyzmu na myśl chrześcijańską.

Przeczytaj

Przedstawiciele

Stoicyzm pojawił się w III w. p.n.e. w epoce hellenistycznej i wyrósł na trzeci najważniejszy filozoficzny kierunek – obok platonizmu i arystotelizmu. Został założony przez Zenona z Kition (ok. 336-264 p.n.e.), który z Cypru przybył do Aten po to, by poznać naukę Sokratesa, Platona i Ksenofonta. Związał się jednak z cynikami, a ok. 300 r. p.n.e. założył w Atenach własną szkołę, znajdującą się w bramie Stoa Poikile (stąd pochodzi określenie stoicyzm).

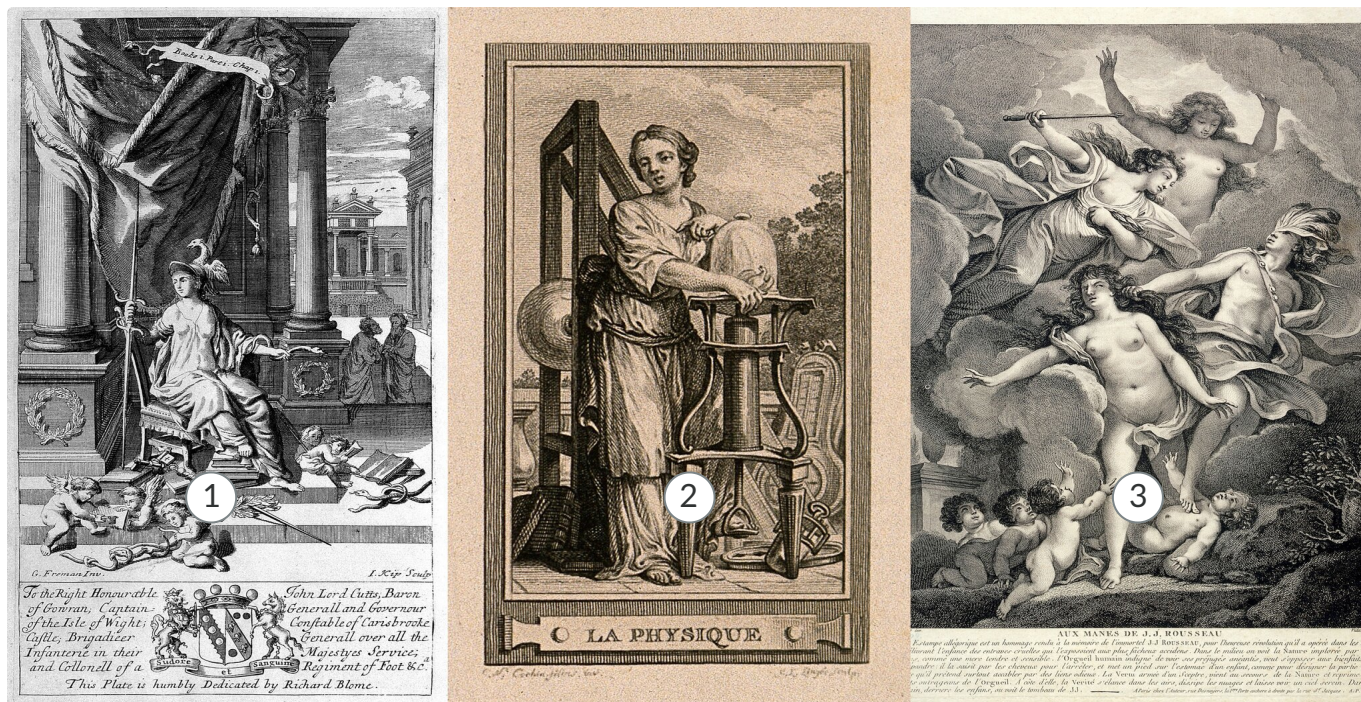

Źródło: *Zenon z Kition*, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Poglądy

Stoicy dzielili filozofię na trzy działy:

- fizykę, czyli naukę o bycie,
- logikę, na którą składała się dialektyka i teoria poznania,
- etykę.

1

Zagadnienia epistemologiczne i logiczne – semantyka i sensualizm

Filozofowie stoicy badali związki między poznaniem a językiem. Wychodzili od oczywistego faktu, że narzędziem poznania jest język, będący niczym innym jak systemem znaków.

Zainteresowania stoików dotyczyły różnych dziedzin: dialektyki, retoryki, gramatyki, topiki, czyli analizy tzw. toposów. Zajmowali oni się **etymologią**, czyli pochodzeniem słów, oraz **semantyką**, czyli nauką o ich znaczeniu. Można powiedzieć, że logika stoików sprowadzała się do badania znaków i tego, co one oznaczają. W rzeczywistych przedmiotach poznania dokonali rozróżnienia elementu znaczącego, to jest dźwięku wypowiedzianego za pomocą głosu, i samego znaczenia (*lekton*), tworu powstającego w wyniku poznania umysłowego.

W teorii poznania stoicy, idąc za sofistami, byli wyznawcami sensualizmu. Uważali, że wiedza pochodzi ze zmysłowych spostrzeżeń, które najpierw są zbierane, następnie uogólniane, w wyniku czego powstają pojęcia. W tym procesie przekształcania spostrzeżeń w pojęcia bierze udział rozum (*logos*). Jednocześnie nie same nazwy zajmowały stoików najbardziej, tylko sądy, a więc zdania wyrażające prawdę lub fałsz. W poznaniu największe znaczenie miały tzw. **sądy kataleptyczne**, czyli niezachwiane, niebudzące wątpliwości, zweryfikowane przez rozum.

2

Zagadnienia fizyczne – materialistyczny monizm i teoria pożaru świata

W poglądach na budowę świata stoicy nawiązywali do jońskich filozofów przyrody, zwłaszcza do Heraklita. Tak jak oni byli wyznawcami materialistycznego **monizmu**. Uważali, że bytem może być tylko to, co działa i podlega działaniu, a więc ciała. Inaczej mówiąc, wszystko, co istnieje, ma charakter materialny, nawet dusza i bogowie. Jeśli coś nie jest materialne, to znaczy, że jest niebytem, próżnią. Stoicy, podobnie jak jońscy filozofowie, stali na stanowisku hylozoizmu, w ciałach wyróżniali dwa czynniki: bierny, czyli materię (*hyle*), oraz aktywny, czyli *logos*, oba materialne. *Logos* to – podobnie jak u Heraklita – kosmiczna siła, rozum świata, działający

w sposób celowy, który stoicy wyobrażali sobie jako tchnienie (*pneuma*) przenikające materię i pobudzające ją do działania. *Pneuma* podobne było do stanu między ogniem a powietrzem. Każda istniejąca rzecz zawiera w sobie rozum załączkowy (*logoi spermatikoi*), będący źródłem jej życia i rozwoju.

Wyznawali ponadto **panteizm**, czyli pogląd, że cały świat ma boski charakter. Nie pojawiał się u nich dualizm między Bogiem a światem, konsekwentnie opowiadali się za monistyczną koncepcją świata, w którym Bóg to zarówno mitologiczny Zeus, działający racjonalnie i celowo *logos*, jak i materialna *pneuma*. Świat dla stoików był uporządkowanym racjonalnie i działającym celowo kosmosem, kierowanym przez jedną boską siłę. W kosmosie każda rzecz i każde zdarzenie podlegało prawu konieczności, taki a nie inny porządek świata narzucało przeznaczenie (gr. *heimarmene*, łac. *fatum*), taki a nie inny cel – opatrność (gr. *pronoia*, łac. *providentia*). Tłumacząc powstanie świata, stoicy nawiązywali do Heraklitejskiej koncepcji ognia jako pierwotnej zasady świata. Na samym początku istniała tylko ognista *pneuma*, z niej powstały następnie trzy pozostałe żywioły. W dalszym procesie ewolucji pierwotna *pramateria* ulegała coraz większemu zróżnicowaniu, a po osiągnięciu maksymalnego poziomu rozpoczynał się etap ponownego scalania, który kończył się wielkim pożarem świata, po czym cały cykl się powtarzał. Była to zatem teoria wiecznego powrotu.

3

Zagadnienia etyczne – życie zgodne z naturą i koncepcja cnoty

Poglądy etyczne stoików korespondowały w znacznej mierze z ich zapatrywaniami na budowę świata. Kosmos, a więc wszystko to, co otacza człowieka, ma charakter racjonalny i boski. Wszystko to, co istnieje i dzieje się w świecie, wynika z konieczności. Wychodząc z takiego założenia, stoicy łatwo wskazywali najwłaściwszą drogę postępowania – człowiek, jeśli chce w swoim życiu osiągnąć szczęście, musi poznać prawa, w oparciu o które funkcjonuje cały świat, i z całym spokojem im się podporządkować, a tym samym wewnętrznie uniezależnić od wszelkich zewnętrznych zdarzeń i okoliczności. Celem ludzkiego życia jest życie zgodne z naturą, czyli boskim *logosem* przenikającym wszystko, a więc kosmos i ludzką duszę. Czyli inaczej mówiąc, żyć zgodnie z naturą to znaczy żyć zgodnie z rozumem, *logosem*. A rozum powinien podpowiadać człowiekowi, co dobre, a co złe, i nakłaniać do wyboru tego, co dobre, a odrzucenia tego, co złe. To, co dobre, jest cnotą, i właściwie tylko o nią człowiek powinien zabiegać w swoim życiu. Cnota jest samowystarczalna (*autarkia*), oprócz niej nic innego nie jest potrzebne do szczęścia, dzięki niej człowiek osiąga wewnętrzną harmonię. Jest też wiedzą, można się więc jej nauczyć. Tym, co zakłóca szczęście człowieka, są afekty, czyli uczucia zanadto kierowane bezrozumnym popędem. Stoicy wskazywali cztery takie negatywne uczucia: nadmierna przyjemność, smutek, żądza, strach. Jeśli się im ulegnie, prowadzą do cierpienia (*pathos*), dlatego też zalecali **apatię**, czyli uwolnienie od afektów. Stawało się to możliwe wtedy, gdy człowiek starał się żyć na sposób rozumowy, kierując się cnotą. Stoicy dokonali rozróżnienia, co dobre (cnoty), i tego, co złe (afekty), pozostała reszta, czyli bogactwo, fizyczna siła, zaszczyty, zdrowie, to rzeczy obojętne. Ponieważ między nimi też trzeba dokonywać wyboru, dzielili je jeszcze na te, które warto wybierać, i te, które należy odrzucić. Do tych pierwszych zaliczyli na przykład zdrowie, rodzinę, uznanie itp.

Od lewej: Antoine le Grand, *Alegoria logiki*, 1694; Charles Nicolas Cochin, *Fizyka*, 1773; Charles Monnet, Gérard Vidal, *Cnota i Prawda walczące z ludzką Dumą, aby człowiek żył zgodnie z Naturą*. 1782/1785,

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., Wikimedia Commons, Wellcome Collection, licencja: CC BY-SA 3.0.

Marek Aureliusz

Jeżeli jakaś rzecz jest dla Ciebie trudna, nie należy przypuszczać, że jest niemożliwa do spełnienia dla człowieka. Ale jeżeli jakaś rzecz jest możliwa i dostępna dla człowieka, uważaj, że jest także do osiągnięcia dla Ciebie.

Pytanie

Jak sądzisz, z czego wynikała wiara Marka Aureliusza w ludzkie możliwości? Odwołaj się do założeń filozofii stoickiej.

Marek Aureliusz

Zawsze obieraj drogę najkrótszą, albowiem krótka droga jest naturalna.

Pytanie

W jaki sposób zasada kierowania się najkrótszą drogą stosowała się do poglądów etycznych stoików?

Co to znaczy, że cnota jest samowystarczalna?

Wpływ i recepcja

Szkoła stoików działała prawie 500 lat i przetrwała do II w. n.e. Z czasem najbardziej znanym działem ich filozofii stały się poglądy [etyczne](#), w mniejszym stopniu oddziaływała fizyka. Etyka stoików okazała się zbieżna w wielu miejscach z etyką chrześcijańską, co sprawiło, że myśliciele chrześcijańscy zainteresowali się takimi postaciami jak Seneka. W okresie renesansu, epoce ponownego odkrywania antyku,

sięgnięto po raz kolejny do stoicyzmu, który przyswajano za pośrednictwem Seneki, Cyserona i Horacego.

Słownik

apatia

(gr. *apatheia* – bezczucie) wyzwolenie się od namiętności i zewnętrznych podnieć, powściągnięcie afektów; stan zobojętnienia wobec wszelkich dóbr życiowych, który przynosi człowiekowi spokój duchowy i poczucie wewnętrznej niezależności

etyka

(gr. *ethikos (logos)* – moralność, etyka) nauka o moralności, która jest ogółem ocen i norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości społecznej (zbiorowości, klasie lub grupie społecznej, środowisku) w określonej epoce

etymologia

(gr. *etymon* – prawdziwe znaczenie wyrazu) nauka o pochodzeniu i pierwotnym znaczeniu wyrazów

monizm

(gr. *monos* – jedyny) stanowisko filozoficzne, w którym zakłada się, że rzeczywistość jest jednorodna, istnieje tylko jedna substancja: według materialistów – materia, według idealistów – duch

panteizm

(gr. *pan* – wszystko + *en* – w + *theos* – Bóg) doktryna filozoficzna, według której Bóg jest tożsamy z Wszechświatem, rozumianym jako jedna całość

sądy kataleptyczne

(gr. *katalepsis* – uchwycenie) sądy niezachwiane, niebudzące wątpliwości, zweryfikowane przez rozum

semantyka

(gr. *semantikos* – znaczący) nauka o znaczeniu i zmianie znaczeń wyrazów

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i odpowiedz, jakiego wsparcia – zdaniem Marka Aureliusza – udziela filozofia człowiekowi w jego życiu.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P19zCNIJ5>

Marek Aureliusz

Filozofia jedyną ostoją wobec przypadkowości życia

Długość życia ludzkiego – to punkcik, istota – płynna, spostrzeganie – niejasne, zespół całego ciała – to zgnilizna, dusza – wir, los – to zagadka, sława – rzecz niepewna. Krótko mówiąc, wszystko, co związane z ciałem, to rzeka, co z duszą, to sen i mara. Życie – to wojna i przystanek chwilowy w podróży, wspomnieniem pośmiertnym – zapomnienie. Cóż więc może posłużyć za ostoję? Tylko jedno: filozofia. A ona zasadza się na utrzymywaniu naszego demona bez zmazy i szkody, aby był silniejszy nad przyjemność i cierpienie, by nic nie czynił bez rozważenia ani w sposób fałszywy i obłudny, by nie pragnął od nikogo niczego. I by wszystkie zdarzenia i losy przyjmował jako pochodzące skądś stamtąd, skąd sam przyszedł. A przede wszystkim, by w każdym położeniu oczekiwał śmierci z otuchą w przeświadczeniu, że to nic innego, jak rozkład pierwiastków, z których każde stworzenie się składa. Jeżeli zaś samym pierwiastkom nie straszna jest przemiana nieustanna jednego w drugi, dlaczego by się obawiać przemiany i rozkładu wszystkich? Przecież to dzieje się zgodnie z prawami natury. A nic nie jest złe, co jest zgodne z naturą.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego nie należy obawiać się śmierci.

Ćwiczenie 1

Z czego wynikała wiara Marka Aureliusza w ludzkie możliwości? Odwołaj się do założeń filozofii stoickiej na podstawie poniższego wykładu.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DQ0CC5xhz>

Prezentacja TED. Stoicyzm - część 1.

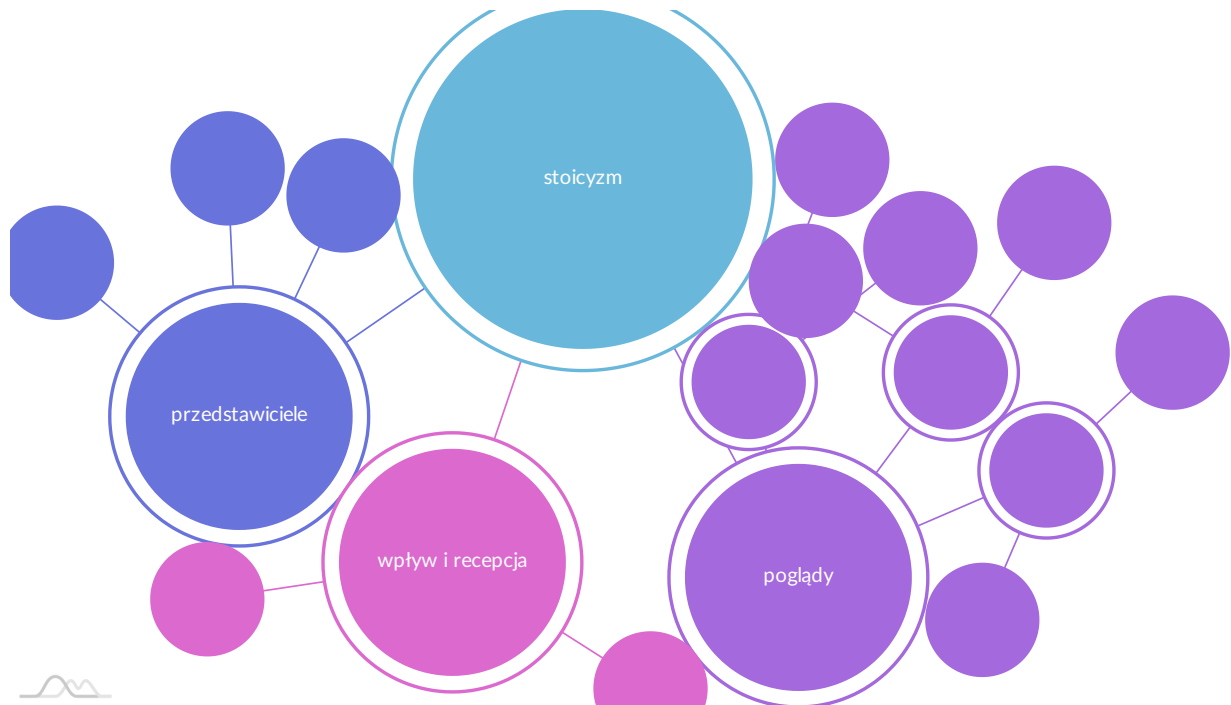
Wykłada dr Tomasz Mazur.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Stoicyzm – część 1*.

Ćwiczenie 2

Stwórz mapę myśli na temat stoicyzmu. Skorzystaj z informacji zawartych w całym materiale.

Prezentacja TED

Polecenie 1

Na podstawie poniższego wykładu wyjaśnij, na czym polega wymóg systematycznego treningu refleksyjności. Co stanowi istotę refleksji?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DnwpylNok>

Prezentacja TED. Stoicyzm - część 1.

Wykłada dr Tomasz Mazur.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Stoicyzm – część 2*.

Polecenie 2

Dlaczego współczesny świat potrzebuje stoicyzmu? Czy podzielasz tę opinię z dr. Mazurem? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Stoicyzm

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

5) epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki (punkt IX);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- pozna historię i system filozoficzny stoicyzmu;
- scharakteryzuje poglądy etyczne stoików;
- przeanalizuje wpływ stoicyzmu na myśl chrześcijańską.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- audiobook;
- prezentacja TED;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Jak rozumiecie zdanie: „Jeżeli uznać, że wszystko to, co otacza człowieka, ma charakter racjonalny i boski, a więc wynika z konieczności, recepta na szczęśliwe życie wydaje się prosta...”*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Wysłuchaj nagrania i odpowiedz, jakiego wsparcia – zdaniem Marka Aureliusza – udziela filozofia człowiekowi w jego życiu.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
2. Następnie nauczyciel odtwarza pierwszą część wykładu dr. Tomasza Mazura. Po wysłuchaniu prezentacji uczniowie wykonują ćwiczenie nr 1: *Jak sądzisz, z czego wynikała wiara Marka Aureliusza w ludzkie możliwości? Odwołaj się do założeń filozofii stoickiej na podstawie poniższego wykładu.*
3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Prezentacja TED”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedź na pytanie: *Na czym polega wymóg systematycznego treningu refleksyjności? Co stanowi istotę refleksji?* Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania nauczyciel inicjuje dyskusję na temat: *Dlaczego współczesny świat potrzebuje stoicyzmu? Czy podzielacie tę opinię z dr. Mazurem? Uzasadnijcie swoje odpowiedzi.*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 2: *Stwórz mapę myśli na temat stoicyzmu. Skorzystaj z informacji zawartych w całym materiale.*

Materiały pomocnicze:

- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.
- Reale G., *Historia filozofii starożytnej*, t. 1, tłum. E.I. Zieliński, Lublin 1999.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.